

Forord

Kære læser!

Diskussionerne om såvel kønsidentitet som kønslig ligestilling bølger i disse år. De rammer også litteraturen. Er der f.eks. alt for få kvindelige forfattere i den danske litteraturkanon for folkeskole og gymnasium? Og hvor stiller det en gammel hvid forfatter som Henrik Pontoppidan? Tilhører han en truet art?

I dette nummer af Pontoppidaniana er temaet kvindefigurer og kønsidentitet. At udnævne Pontoppidan til en feministisk forfatter på fuld omdrejningshøjde med nutidens diskussioner vil måske være at tage munden for fuld. På den anden side viser nummerets buket af bidrag, at Pontoppidan ofte var både fremsynet og empatisk i flere af sine kvindeskildringer, og at dette aspekt måske ikke har nydt nok opmærksomhed i en forskningstradition, der har lagt vægt på de mandlige hovedpersoners udviklingsproces.

Den videnskabelige hovedartikel “Ingrid. Om kvindelighedens figuration i Henrik Pontoppidans Et Kærlighedseventyr” er skrevet af Elizabeth Blicher. “Et Kærlighedseventyr” er en af Pontoppidans såkaldte “små romaner”. Som så mange af hans andre tekster udkom den i flere udgaver, i dette tilfælde to, men den stikker ud i forfatterskabet ved at præsentere to radikalt forskellige slutninger i første- og andenudgaven. Romanen beskriver et kontroversielt og “usandsynligt” kærlighedsforhold, hvor præstekonen Ingrid forlader mand og to børn for at leve sammen med den kantede og eremitiske filosof Gabriel Vadum. Ingrid kan i traditionen fra romantikken ses som en “frelsende kvinde”, der kan forløse en mand ved at se ham ikke blot som den han er, men også som den han kan blive. Samtidig med at Pontoppidan spiller på dette romantiske motiv viser han i sin roman også Ingrid som et menneske, både i den forstand at hun gennemgår en udvikling, der såvel erotisk som erfaringsmæssigt fuldstændig sprænger grænserne for hendes hidtidige liv som hun troede lykkeligt – og i den forstand at hun betaler en meget høj pris fordi “kvindehertets gavmildhed” i Ingrid’s tilfælde ikke også kan få lov at omfatte hendes børn i tilgift til kærligheden.

Laura Kolborg Sørensen sætter i artiklen «Sæt fuglen fri. En alternativ læsning af De Dødes Rige» fokus på Jytte Abildgaard som til forskel fra Ingrid i “Et Kærlighedseventyr” er en af Pontoppidans kendteste og mest analyserede kvindeskikkelser,

kun overgået af Jakobe Salomon fra “Lykke-Per”. Jytte står dog samtidig som en gådefuld figur. Ikke alene er hun smuk og bristefærdig af intelligens og talent, men hun virker også meget lidt livsduelig, hjemsogt af indre usikkerhed og nihilistisk fortvivlelse. Artiklen lægger vægt på, at Jytte ikke kan se sig selv i sin samtids normative definition af kvindens rolle, hvor ikke mindst ægteskabsinstitutionen tilkendes afgørende betydning. Hun føler sig fanget som en fugl i et bur og kan ikke se nogle gangbare alternative måder at leve på som kvinde. Jytte er ikke en entreprenant kvinde, selv om hun har potentialerne til at være det. Bl.a. har hun igennem faderens påvirkning internaliseret en romantisk kærlighedsmytologi, hvor hun skal søge sin tvillingesjæl. Jytte er således sporet ind på en kærlighed, men hun frastødes af den samfundsmæssige form – ægteskabet – som er kærlighedens realiseringsmulighed, og som hendes veninde Meta udlever som traditionel hustru med masser af børn.

En entreprenant og selvberørende kvinde viser Henrik Pontoppidan til gengæld med Ragna Nordby som er med i både dramaet “Asgaardsrejen” og “Mands Himmerig” (atter en af de små romaner). I artiklen “En lidt overset “queer-person” i Pontoppidans forfatterskab” viser Christian de Thurah, hvordan Ragna er den mest oprørske kvindeskikkelse i forfatterskabet. Allerede som ung pige var hun ved at stikke af fra sit højborgerlige barndomshjem med en italiensk berider (!). Som ung kvinde tager hun til København for at blive journalist, hun er handlekraftig, erotisk nedtonet, bærer gerne sin cykel på ryggen op til lejligheden på 5. sal og er ikke bange for at kaste sig ind i fysiske slagsmål, når det koger op i tidens heftige debatter. Ragna Nordby ender som udenrigskorrespondent, og det kan undre, at hun ikke i langt højere grad har tiltrukket sig opmærksomhed, men Christian de Thurah mener, at den sidste del af Pontoppidans forfatterskab, ikke mindst “Mands Himmerig”, har virket lettere frastødende på mange fortolkere, fordi det er gennemtrængt af en voldsom krigsmetaforik og ligefrem, i en af hans journalistiske tekster fra perioden, en længsel efter krig som et “foryngelsens bad”. Dette ændrer dog ikke på, at Ragna Nordby er et forbløffende moderne kvindeportræt.

I Knud Wentzels artikel “Per og Pelle. Om to eksistentialer” skifter vi synsvinkel fra de kvindelige til de mandlige hovedpersoner. Wentzel laver en sammenlignende analyse af Henrik Pontoppidans “Lykke-Per” og Martin Andersen Nexøs “Pelle Erobreren” med særligt henblik på forskellen i de mandlige protagonisters udviklingsproces og hvilken rolle de kvinder, de møder på deres livsvej, spiller i den forbindelse. Knud Wentzels tese er, at Per gennem et meget konfliktfyldt kærlighedsliv vinder identitet, oplevelsen af at være et jeg, der står i et gyldigt forhold til sin omverden. Pelle opnår derimod individualitet gennem en trinvis erotisk integration, og Wentzel definerer her individualitet som dette at være et større jeg og del af en helhed uden for jeg’et. Artiklen følger tæt de to mandlige protagonister i deres forhold til de kvinder, der til den analytiske lejlighed er “skåret ud” af de komplekse romanuniverser.

Knud Wentzels læsning står i gæld til den litteraturfaglige tradition, der i Danmark forbindes med professor Aage Henriksen (1921-2011). Da nutidens læsere nok ikke kan forventes at være fortrolige med denne særlige tradition, har

redaktionen valgt at tilføje en replik ved Elizabeth Blicher til Knud Wentzels artikel. Udover at tegne et lille omrids af Aage Henriksen-skolens tilgang påpeger Blicher, at denne tilgang er præget af en vis “metodeskjulthed”, der kan gøre den svær at formidle ligesom den kønsessentialisme, der ligger som en præmis – de to køn har hver deres distinkte psykologiske og eksistentielle ontologi – kan virke eksotisk på moderne læsere. Blicher mener dog samtidig, at Wentzels indsigter kan varetages inden for en metodisk ramme, hvor man i højere grad ser de mandlige og kvindelige karakterer som fiktioner og konstruktioner, der kan give indsigt i historiske og kulturelle forestillingsverdener.

I artiklen “Den queer Pontoppidan. Kvindelig maskulinitet og terminal temporalitet i De Dødes Rige og Lykke-Per” giver Camilla Schwartz og Jon Helt Haarder et helikopterperspektiv på glimt af queerness i Pontoppidans forfatterskab. De finder forskellige steder, hvor heteronormative forestillinger forstyrres, og hvor andre tilknytningsformer end kernefamilien demonstreres. Jytte Abildgaard ses som en “killjoy feminist” og Jakobe Salomon tilkendes en særlig kvindelig maskulinitet i sin rolle som handlekraftig entreprenør. Og man kan også hos såvel Torben Dihmer i De Dødes Rige som hos Jakobe i Lykke-Per finde eksempler på “queer kindness”, dvs. familie- og slægtslignende relationer der ikke er baseret på biologien men på frie valg.

Pontoppidans forfatterskab frembyder således et righoldigt materiale for nye og alternative læsninger af både feministisk og queer- og kønsanalytisk karakter.

Uden for tema interviewer Nils Gunder Hansen professor Johnny Kondrup, der leder Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs stort anlagte projekt, hvor Pontoppidans tre store romaner skal udgives digitalt med helt nye muligheder for et synoptisk overblik over alle de ændringer, han foretog fra den ene udgave til den næste. I interviewet fortæller Johnny Kondrup om de generelle principper for editionsfilologi og han opridser de særlige perspektiver for forskningen i Pontoppidan. Han slår bl.a. fast, at “et litterært værk af Henrik Pontoppidan er aldrig én bestemt tekst. Det er en klynge af tekster, en poly-tekst, og det bør enhver fortolker være bevidst om.”

Ja, Pontoppidan er righoldig og ikke for fastholdere. God læselyst!

Redaktionen